

Шестакова Катерина Юрївна

кандидат соціологічних наук, доцент

кафедра філософії та культурології

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

k.shestakova@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-7239-6329>

ПРАЦІВНИКИ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: МІЖ СОЦІАЛЬНИМИ ГАРАНТІЯМИ ТА СОЦІАЛЬНОЮ ПІДТРИМКОЮ

Анотація. Вчителі в Україні – велика соціально-професійна група, яка користується державними соціальними гарантіями, а освітня політика є важливою складовою соціальної політики. Працівників сфери освіти не вважають соціально незахищеною категорією, хоча зниження престижу професії спонукає і педагогів, і громадську думку сприймати вчителів «соціально вразливою» групою. Таке сприйняття може виглядати перебільшенням, адже рівень відповідальності у сфері освіти не більший, ніж у будь-якій іншій професії, де є чіткі стандарти та значні суспільні очікування. Водночас різниця між соціальними гарантіями, що надає держава педагогам, і реальною «вразливістю» (яку неможливо нівелювати самими лише законодавчими нормами), залишається досить хиткою. Метою статті є визначення специфіки соціальної політики щодо працівників освіти (вчителів) через аналіз концептуальних та практичних проблем, пов'язаних із реалізацією соціальних гарантій і соціальної підтримки, а також уточнення місця педагогів у системі соціального захисту. Аналіз правових актів, урядових стратегій, звітів міжнародних інституцій та експертних досліджень дозволяє зробити висновки про механізми подальшої підтримки й захисту вчителів. Першочергово соціальні гарантії, які пропонує держава (щорічна оплачувана відпустка, визначена тривалість робочого навантаження, спеціальний порядок виходу на пенсію за вислугу років тощо) є недостатніми. Пропонуючи напрямки вдосконалення соціальної підтримки вчителів, варто зосередити увагу на підвищенні оплати праці та соціальних стандартів, запровадженні державних й муніципальних програм житлової підтримки, розвитку системи психологічної допомоги й профілактики вигорання. Окремо слід вести мову про проведення системних кількісних та якісних досліджень умов роботи вчителя, психологічного стану, а також реальних (таких, що дійсно можливі в умовах війни) шляхів соціальної підтримки громадами та державою.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, вразливі групи, соціальна підтримка вчителя, соціальні зміни.

Вступ. За офіційними даними Міністерства освіти України станом на березень 2023 р. в Україні налічувалось 387,988 тис. вчителів [6]. Вчителям як професійній групі притаманні специфічні риси. *По-перше*, беззаперечною є соціальна важливість професії, вчителі формують людський капітал. Тому держава зацікавлена у спеціальних гарантіях (пільговий стаж роботи, тривалі відпустки, медичне страхування). *По-друге*, цій професії притаманні певні ризики. Вчителі мають підвищений ризик вигорання, психоемоційного стресу та хронічного стресу. Це робить їх вразливими до ізоляції та вимагає не лише традиційної соціальної підтримки, а й превентивного захисту (психологічна підтримка, медичні програми). До прикладу, в Україні відсутні надійні дослідження, в центрі уваги яких медичний профіль педагога, кореляції між стилем життя вчителя та станом здоров'я. *По-третє*, невисока заробітна плата. Багато вчителів знаходяться на межі вразливості, маючи потребу в додатковому доході та будучи залежними від місцевих бюджетів. Це не завжди «криза», але зростаючий ризик потрапляння у складні ситуації. *По-четверте*, наявна нерівність умов праці. Вчителі сільських шкіл стикаються з браком житла, транспортного сполучення та охорони здоров'я. Це структурна проблема, яка сама по собі ставить їх у становище «вразливої групи».

Тим не менше, уявлення про «вразливість» працівників освіти може видаватися дещо перебільшеним, адже ця вразливість є не більшою, ніж в будь-яких інших професіях, до яких існують чіткі вимоги та суспільні очікування. Відомо, наприклад, що найбільш вразливими до синдрому вигорання є люди, які працюють в умовах стресу, на керівних посадах,

а також в умовах безпосередніх інтенсивних міжособистісних контактів. Відтак межа між соціальними гарантіями, які більшість розвинених країн пропонує працівникам освіти, та «вразливістю», яку неможливо усунути лише закріпленнями законом за певненнями, виглядає доволі крихкою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема соціального захисту працівників освіти, а надто вчителів, упродовж тривалого часу не втрачає актуальності без перебільшення в усьому світі. Це розвідки О.Петрунько та Т.Даценко про професійну ідентичність та соціалізацію вчителів [8]. Слід також навести дослідження Міністерства освіти і науки України спільно з Інститутом освітньої аналітики про умови праці педагогів [3]. В українському науковому дискурсі соціальний захист часто пов'язують з трудовими правами, як, зокрема, в аналізі Л.Остапенка [7]. Чимала увага присвячена статусу професії та суспільним очікуванням [12]. Серед іншого це європейські аналітичні матеріали, присвячені позиції вчителів в Євросоюзі [14]. Величезна увага українських та зарубіжних дослідників приділяється психічному здоров'ю та благополуччю вчителів. Це, зокрема, спільне дослідження Н.Портницької, О.Савиченко та І.Тичини [9] та А.Скібіцької-Пехни [16]. Серед величезної кількості публікацій, в центрі яких залишаються потреби вчителя, значно менше уваги приділяється позиція працівників освіти з точки зору соціальної політики та її об'єктного поля. Залишається чимало невирішених питань, пов'язаних саме з соціальними гарантіями для працівників освіти, насамперед з огляду на відмінності у трактовках понять «соціальний захист», «соціальна підтримка» та «соціальні гарантії».

Мета статті: визначення специфіки соціальної політики щодо працівників освіти (вчителів) через аналіз концептуальних та практичних проблем, пов'язаних із реалізацією соціальних гарантій і соціальної підтримки, а також уточнення місця педагогів у системі соціального захисту. Зокрема, у статті розглядається подвійний вимір соціального захисту: у вузькому сенсі – як допомога людині в кризових життєвих обставинах (бідність, хвороба, інвалідність, втрата годувальника тощо), і в широкому – як система державних гарантій для всіх працюючих громадян (право на працю, гідну заробітну плату, відпочинок, медичну допомогу, пенсійне забезпечення). У цьому контексті вчителі визначаються не стільки як соціально вразлива група у традиційному розумінні, скільки як професійна категорія з підвищеним ризиком економічної, психологічної та соціальної уразливості. Саме тому аналіз соціальної політики щодо освітян акцентується на подвійній функції підтримки – профілактичній (забезпечення стабільності та гідних умов праці до настання кризи) та компенсаційній (надання допомоги у випадку реальних складних життєвих обставин).

Методи дослідження. Аналіз та висновки ґрунтуються на методі аналізу документів, що дозволило запропонувати рекомендації у сфері соціальної політики щодо вчителів. Були розглянуті правові акти, урядові стратегії, звіти міжнародних інституцій та експертні дослідження, що дозволило визначити професійний статус вчителів, обсяг їхніх соціальних прав та механізми підтримки й захисту. Змістовний аналіз цих документів дозволив виявити пріоритети, прогалини та невідповідності у соціальній політиці, а також порівняти задекларовані цілі з фактичними інструментами, що використовуються для їх досягнення.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту працівників освіти (соціальні гарантії) в Україні визначається низкою документів. Насамперед це конституційні гарантії та законодавство України про освіту та про пенсійне забезпечення, а також деякі міжнародні документи, до прикладу конвенції Міжнародної організації праці та рекомендації ЮНЕСКО щодо статусу вчителя.

В цілому соціальний захист педагогічних працівників в Україні містить такі складові.

Матеріальне забезпечення: рівень заробітної плати та надбавки (за престижність, стаж, кваліфікаційну категорію). Коментуючи дані опитування, презентованого у вересні 2025 р. [5], освітній омбудсмен підкреслює, що лише 26% опитаних (вибірка 410 осіб) вважають професію вчителя престижною [2]. У щорічному звіті (2023) Європейської комісії про системи освіти та навчання ЄС [15] зазначається, що привабливість професії вчителя (основного чинника, що визначає приплив, утримання та відтік вчителів) зменшилася порівняно з попередніми десятиліттями. Серед факторів, що сприяють цьому зниженню, – невисокий статус професії, низькі заробітні плати, високе робоче навантаження та підвищений тягар адміністративних завдань. До прикладу, станом на 2021 рік частка вчителів-жінок у дошкільній освіті становила в середньому 95,5% на рівні ЄС (детальніше тут: [14]). Лише 17,7% вчителів по всьому ЄС вважали, що їхня професія цінується. Крім того, зарплати вчителів у ЄС на 10,5% нижчі, ніж у середньостатистичних працівників з вищою освітою. Незважаючи на підвищення зарплати від 20% до 70% в деяких країнах-членах ЄС, у всіх країнах зростання в реальному вираженні було меншим через інфляцію

(детальніше тут: [14]).

Соціальні гарантії: (щорічна оплачувана відпустка; визначена тривалість робочого навантаження; право на підвищення кваліфікації за державний кошт).

Соціальна допомога: пільги на комунальні послуги, житло (за наявності встановлених законодавством складних життєвих обставин); програми забезпечення молодих учителів житлом; допомога на оздоровлення.

Пенсійне забезпечення: спеціальний порядок виходу на пенсію за вислугу років.

Медико-психологічна підтримка: доступ до медичних послуг та гарантій; програми психологічної підтримки та профілактики професійного вигорання.

Таким чином, соціальні гарантії – це зобов'язання держави, покликані реалізувати основні соціально-економічні права людини. І хоча гарантії виступають інструментом забезпечення соціального добробуту та соціальної безпеки, їх наявність не пов'язана з соціальною вразливістю групи. Вочевидь гарантії недостатньо для підвищення мотивації до праці чи зменшення відтоку працівників освіти. В цьому сенсі поняття соціальної підтримки привертає щоразу більшу увагу дослідників та практиків.

Соціальна підтримка як частина соціальної та освітньої політики. Міждисциплінарний характер поняття «соціальна підтримка» є предметом інтересу юристів, психологів, соціологів [16]. В цьому ракурсі дослідники розглядають соціальну підтримку (*social support*) як загальнолюдську потребу, поєднуючи соціальну підтримку з психологічною [1]. Концепція соціальної підтримки також «присутня в інтересах представників соціальної політики та промоції здоров'я, де її описують як один з факторів, що визначають здоров'я та рівень стресу» [16].

За А.Скібіцькою-Пехою, сукупність підходів можна згрупувати таким чином. **Структурний підхід** (кількісний) – мережа зв'язків в оточенні людини, які можуть допомогти у важких, стресових, переломних ситуаціях. **Функціональний підхід** (якісний), який зосереджується на соціальних інтеракціях людини у кризовій ситуації [16]. В інших джерелах соціальна підтримка базується на трьох критеріях: інструментальному, інформаційному та емоційному [13].

Іншими словами, соціальна підтримка (наведені вище трактовки) розглядається як складова покращення ментального та фізичного здоров'я і виконує особливу роль як буферизація стресу. Що, на думку дослідників, які спирались на соціологічні концепції, є радше недоліком такого підходу до розуміння поняття *соціальна підтримка* [18]. Практичним прикладом такого психологічного підходу може бути дослідження серед вчителів у Франції в 2021 році [13, с.5], яке ілюструє, що відчуття вчителем соціальної підтримки стосовно нього самого позитивно відображається на тому, як педагог сприймає ідею інклюзивної освіти і залучається до навчання дітей з особливим освітніми потребами. Збільшення соціальної підтримки (за версією авторів, «зробити її помітнішою») покращує навчання інклюзивних учнів.

Отже, як пропонують L.Song та Z.he, психологічні підходи до соціальної підтримки «визнають соціальну підтримку лише тоді, коли люди мають певні потреби для задоволення, та ігнорують її наявність в інших ситуаціях..., це припущення спримує складність та мінливість соціальної підтримки та послаблює її теоретичну широту та глибину» [18, с.6]. Більше того, соціальна підтримка – це нейтральне поняття. Вона не завжди підтримує або є ефективною, а іноді є нульовою та навіть шкід-

ливою. Отже, «це припущення залишає теоретичну корисність соціальної підтримки лише для наслідків для здоров'я та ігнорує її немедичні наслідки» [18, с.6].

Відтак, на думку дослідників, соціальну підтримку варто розглянути в рамках двох теоретичних концепцій: соціального ресурсу та соціальної вартості (cost), що в сумі вкладається у значно більший підхід соціальних мереж. Відтак соціальну підтримку можна і потрібно розглядати не тільки в позитивному сенсі, але й негативному (непрохана підтримка та обмін надмірними користями). Соціальну підтримку можна розширити, оскільки її можуть надавати не тільки рідні, друзі, але й держава. В цьому контексті, користуючись мережевими теоріями, варто вести мову про такі аспекти соціальної підтримки як соціальна згуртованість, соціальна інтеграція, соціальний капітал та власне соціальна підтримка. Можливо саме тому у українських джерелах пропонується погляд, де поняття *соціального захисту* та *соціальної підтримки* невід'ємні одне від другого, а остання постає як система заходів для окремих соціальних груп, сімей та осіб, які відчувають труднощі в процесі життєдіяльності [4, с.133].

Проблеми реалізації системи соціального захисту педагогів. Сучасний вчитель працює в умовах відсутності чіткості та узгодженості в концепціях освіти, зниження престижу професії та погіршення умов праці, нехтування питаннями розвитку особистості на користь педагогічних функцій, стресу та ризику вигорання, наслідками у вигляді дистанційного та гібридного навчання. Соціальна реальність постійно перевіряє кваліфікацію та компетенції педагога, породжує нові обов'язки, порушує існуючий порядок, послаблює відчуття безпеки та впевненості в собі, призводить до кризи соціокультурних ролей, і таким чином суттєво зумовлює перебіг освітнього та навчального процесів.

У відповідь на ці виклики у лютому 2024 року Європейський парламент провів пленарні дебати щодо умов праці вчителів у ЄС за участю Європейського комісара з питань інновацій, досліджень, культури, освіти та молоді [19]. Започатковано робочу групу ЄС з питань політики щодо вчителів і керівників шкіл, розроблено рекомендації щодо політики у сфері кар'єри вчителів та керівників шкіл, поглиблено академічну мобільність вчителів в рамках програм Еразмус (Erasmus+ Teacher Academies), запропоновано конкурси Erasmus+ для вчителів, ініційовано європейську премію за інноваційне викладання (European Innovative Teaching Award), посилено програми вчителів, запропоновано онлайн-інструмент самооцінювання (SELFIE for TEACHERS). В ЄС функціонує європейська платформа шкільної освіти (European School Education Platform), яка об'єднує зацікавлених у сфері шкільної освіти, надає доступ до матеріалів і ресурсів професійного розвитку, а також працює проект eTwinning (доступний для українських шкіл). В цілому можна стверджувати, що пропозиції Єврокомісії (станом на 2023 рік) були спрямовані переважно на розширення можливостей мобільності для всіх працівників освіти, з особливим акцентом на вчителів [19, с.5–7].

Традиція вивчення престижності професій в Україні існує в дослідженнях Інституту соціології НАН України. Опитування респондентів щодо престижності професій та занять проводились у 1994, 1999, 2007 та 2012 рр. У 2013 р. в аналізі С.Стукала та С.Оскамитної зазначалось, що «професії вчителя притаманна стабільність оцінок престижності з тенденцією до зростання за даними 2012

р., коли оцінка престижності вперше змінилася з негативної на позитивну». Дійсно, якщо в 1994 р. індекс престижності професії вчителя дорівнював -0,030 (ранг 23), у 2012 р. індекс змінився на 0,040 (ранг 19) [12, с.394–395]. Надалі подібні опитування не проводились, однак пізніші опосередковані дослідження та опитування громадської думки свідчать, що статус вчителя в Україні хоч і підвищився, проте досі залишається в когорті середньопрестижних. Варто наголосити, що системних досліджень на тему престижу професій майже не проводилось, тому дані щодо престижу професії вчителя суперечливі.

Напрямки вдосконалення соціального захисту та допомоги педагогам.

Підвищення рівня оплати праці та соціальних стандартів. Станом на перший квартал 2025 р. зарплати у сфері освіти залишаються на 31% нижчими за середній показник по країні [11]. Втім, уряд анонсував перегляд оплати праці вчителів з 1 вересня 2025 р.

Розширення програм соціального страхування (страхування життя, здоров'я, професійних ризиків).

Запровадження державних та муніципальних програм житлової підтримки. Упродовж 2024 р. 619 педагогів скористались пільговим кредитом [10], станом на липень 2025 року програмою «Оселя скористались загалом 1 406 педагогів.

Розвиток системи психологічної допомоги й профілактики вигорання. Подібні програми повинні впроваджуватись за міжнародними стандартами і охоплювати евалюацію результатів (яка містить оцінку адекватності (relevance), ефективності (efficiency), успішності (effectiveness), користі (utility), тривалості (sustainability) програм.

Посилення ролі профспілок та громадських організацій у відстоюванні соціальних прав педагогів. За відсутності досліджень в Україні, можна навести дані з досліджень польських вчителів, проведене в 2014 р. (104 поглиблених інтерв'ю та 25 фокус-груп), де опитувані оцінювали також роль профспілок. На думку вчителів, профспілки, прагнучи зберегти привілеї, своїми діями знижують соціальне становище вчителів [18, с.4].

Готуючи рекомендації стосовно змін в роботі педагогів, ініціювати проведення системних кількісних та якісних досліджень умов роботи вчителя, психологічного стану, а також реальних (таких, що дійсно можливі в умовах війни) шляхів соціальної підтримки громадами та державою. Соціальні проблеми можуть і повинні охоплювати увесь спектр індивідуальних складних життєвих обставин педагога (наявність неповнолітніх дітей, перебування на утриманні вчителя дітей або родичів, які потребують особливої опіки, наявність хронічних хвороб, що вимагають додаткового фінансового навантаження, житлова ситуація тощо). Підготовка та реалізація будь-яких програм повинна містити евалюацію на всіх етапах проєктів.

Висновки. Отже, як будь-яка інша соціально-професійна група, педагоги (вчителі) потребують соціального захисту у його вузькому та широкому трактуванні. У вузькому сенсі соціальний захист надається людині, яка опинилася в складних життєвих обставинах (бідність, хвороба, інвалідність, втрата годувальника тощо). Тоді соціальний захист – це допомога у кризі. У широкому сенсі соціальний захист охоплює систему державних гарантій для всіх працюючих громадян: право на працю, гідну зарплату, відпочинок, медичну допомогу, пенсію. Тут вчителі розглядаються як соціально значуща професійна група, для якої держава створює особливі умови. Інши-

ми словами, вчителі не завжди є соціально вразливою групою, як люди з інвалідністю чи малозабезпечені. Однак вони є професійною групою з підвищеним ризиком уразливості (економічної, психологічної, соціальної). Саме тому соціальна підтримка вчите-

лів виконує подвійну функцію: *профілактичну* – гарантувати стабільність і гідні умови ще до того, як учитель «впаде в кризу» та *компенсаційну* – надавати допомогу, коли педагог реально опинився у складних життєвих обставинах.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Н.Б. Соціальна підтримка як загальнолюдська потреба в контексті вирішення завдань соціальної роботи з особами із проблемами психічного здоров'я. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Випуск 1(38). С.58–62.
2. Викилики вчительської професії в Україні та світі: результати міжнародного дослідження. 23 вересня 2025. URL: <https://pon.org.ua/novyny/12258-vyklyky-vchytelskoi-profesii-v-ukraini-ta-sviti-rezultaty-mizhnarodnogo-doslidzhennia.html>
3. Діяльність учителів загальноосвітніх навчальних закладів. Дослідження стартових умов реформування загальної середньої освіти в контексті навчальної діяльності вчителів. Міністерство освіти і науки України Інститут освітньої аналітики. Київ, 2017. 81 с.
4. Николаєва В.І. Система соціальної підтримки в умовах воєнного конфлікту: проблеми прозорості. Держава та регіони. Серія Державне управління. 2018. Вип.1. С.133–137.
5. Освіта як інструмент формування особистої стійкості, соціального капіталу країни та культури миру. Спеціальне дослідження для 5-го саміту перших леді та джентльменів. Вересень 2025. 26 с. URL: <https://summitflg.org/study/osvitya-yak-instrument-formuvannya-osobystoi-stiikosti-socialnogo-kapitalu-krayini-ta-kulturi-miru/>
6. Основні освітні статистичні дані (2022–2023 н.р.). Міністерство освіти і науки України. 2023. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/osnovni-cifri-osviti-2023-27.03.2023_v2.pdf?utm_source=chatgpt.com
7. Остапенко Л. Про оплату праці працівників закладів освіти в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. №2(34), 2022. С.70–76.
8. Петрунько О.В., Даценко Т.Л. Професійна ідентичність учителя як психологічний механізм увідповіднення себе зі світом. Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». 2025. Вип.32(61). С.125–138.
9. Портницька Н., Савиченко О., Тичина І. Психічне здоров'я педагогів в умовах війни. Журнал соціальної та практичної психології. 2025. №5. С.40–48.
10. Результати роботи єОселі за 2024 рік: як змінювалась програма та яке житло обирали українці. URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/rezultaty-roboty-ieoseli-za-2024-rik-iak-zminiuvalas-prohrama-ta-iake-zhytlo-obiraly-ukraintsi/>
11. Середня місячна зарплата за видами економічної діяльності в 2025 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/branch/>
12. Стукало С., Оксамитна С. Динаміка престижності професій і занять в українському суспільстві. Соціальні виміри суспільства. 2013. №5. С.392–406.
13. Desombre C, Delaval M and Jury M (2021) Influence of Social Support on Teachers' Attitudes Toward Inclusive Education. Front. Psychol. № 12. 736535. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2021.736535/full>
14. European Commission/EACEA/Eurydice, 2021. Teachers in Europe: Careers, Development and Well-being. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 185 p. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/teachers_in_europe_2020_chapter_1.pdf
15. European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Education and training monitor 2023 – Comparative report, Publications Office of the European Union, 2023. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/810689>
16. Skibicka-Piechna A. Wsparcie społeczne nauczyciela. Społeczeństwo. Edukacja. Język. Tom 14/2021, s.239–249. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/1835568>
17. Smak M., Walczak D. The prestige of the teaching profession in the perception of teachers and former teachers. Edukacja. An interdisciplinary approach. 2017. S. 22–40. URL: https://www.researchgate.net/publication/321190505_The_prestige_of_the_teaching_profession_in_the_perception_of_teachers_and_former_teachers/fulltext/5a1423d30f7e9b12ab0ff608/The_prestige_of_the_teaching_profession_in_the_perception_of_teachers_and_former_teachers.pdf
18. Song L., Zhang Z. Social Support. London: SAGE, 2023. pp.322–35 URL: https://www.researchgate.net/publication/381459074_Social_Support
19. Teachers: Key to achieving the European education area. 19-04-2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762284/EPRS_BRI\(2024\)762284_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762284/EPRS_BRI(2024)762284_EN.pdf)

References

1. Bondarenko, N.B. (2016). Sotsialna pidtrymka yak zahalnoliudska potreba v konteksti vyrishennia zavdan sotsialnoi roboty z osobamy iz problemamy psikhichnoho zdorovia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota*, 1(38), 58–62.
2. Vyklyky vchytelskoi profesii v Ukraini ta sviti: rezultaty mizhnarodnogo doslidzhennia. (2025, September 23). URL: <https://pon.org.ua/novyny/12258-vyklyky-vchytelskoi-profesii-v-ukraini-ta-sviti-rezultaty-mizhnarodnogo-doslidzhennia.html>
3. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Instytut osvitnoi analityky. (2017). *Diialnist uchyteliv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Doslidzhennia startovykh umov reformuvannia zahalnoi serednoi osvity v konteksti navchalnoi diialnosti uchyteliv*. Kyiv. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/Diialnist_uchyteliv_ZNZ.pdf
4. Nykolaieva, V. I. (2018). Systema sotsialnoi pidtrymky v umovakh voiennoho konfliktu: problemy transparentnosti. *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia*, 1, 133–137. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2018/26.pdf
5. Osvida yak instrument formuvannia osobystoi stiikosti, sotsialnogo kapitalu krainy ta kultury myru. (2025, September). *Spetsialne doslidzhennia dlia 5-ho samitu pershykh ledi ta dzhentlmeniv*. 26s. URL: Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2023). *Osnovni osvitni statystychni dani (2022–2023 n.r.)*. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/osnovni-cifri-osviti-2023-27.03.2023_v2.pdf?utm_source=chatgpt.com
6. Osnovni osvitni statystychni dani (2022–2023 n.r.). Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny [Basic educational statistics

- (2022–2023 academic year). Ministry of Education and Science of Ukraine]. 2023. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/osnovni-czifri-osviti-2023-27.03.2023_v2.pdf?utm_source=chatgpt.com
7. Ostapenko, L. (2022). Pro oplatu pratsi pratsivnykiv zakladiv osvity v umovakh voiennoho stanu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: Yurydychni nauky*, 2(34), 70–76.
 8. Petrunko, O.V., & Datsenko, T.L. (2025). Profesiina identychnist uchytelia yak psikhologichnyi mekhanizm uvidpovidnennia sebe zi sviatom. *Visnyk pislidyplomnoi osvity: zbirnyk naukovykh prats. Seriya "Sotsialni ta povedinkovi nauky; Upravlinnia ta administruvannia"*, 32(61), 125–138.
 9. Portnytska, N., Savychenko, O., & Tychyna, I. (2025). Psykhichne zdorovia pedahohiv v umovakh viiny. *Zhurnal sotsialnoi ta praktychnoi psykholohii*, 5, 40–48. URL: <https://journals.univ.zhitomir.ua/index.php/psy/article/view/158/146>
 10. Rezultaty roboty YeOsely za 2024 rik: yak zminiuvalas prohrama ta yake zhytlo obyraly ukraintsi. (2024). URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/rezultaty-roboty-ieoseli-za-2024-rik-iak-zminiuvalas-prohrama-ta-iake-zhytlo-obyraly-ukraintsi/>
 11. Serednia misiachna zarplata za vydamy ekonomichnoi diialnosti v 2025 rotsi. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/branch/>
 12. Stukalo, S., & Oksamytna, S. (2013). Dynamika prestyzhnosti profesii i zaniat v ukrainskomu suspilstvi. *Sotsialni vymiry suspilstva*, 5, 392–406.
 13. Desombre, C., Delaval, M., & Jury, M. (2021). Influence of social support on teachers' attitudes toward inclusive education. *Frontiers in Psychology*, 12, 736535. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2021.736535/full>
 14. European Commission/EACEA/Eurydice. (2021). *Teachers in Europe: Careers, development and well-being*. Eurydice report. Publications Office of the European Union. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/teachers_in_europe_2020_chapter_1.pdf
 15. European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. (2023). *Education and training monitor 2023 – Comparative report*. Publications Office of the European Union. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/810689>
 16. Skibicka-Piechna, A. (2021). Wsparcie społeczne nauczyciela. *Společnost. Edukacja. Język*, 14, 239–249. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/1835568>
 17. Smak M., Walczak D. The prestige of the teaching profession in the perception of teachers and former teachers. *Edukacja. An interdisciplinary approach*. 2017. S.22–40. URL: https://www.researchgate.net/publication/321190505_The_prestige_of_the_teaching_profession_in_the_perception_of_teachers_and_former_teachers/fulltext/5a1423d30f7e9b12ab0ff608/The-prestige-of-the-teaching-profession-in-the-perception-of-teachers-and-former-teachers.pdf
 18. Song, L., & Zhang, Z. (2023). Social support. In J. McLevey, P. J. Carrington, & J. Scott (Eds.), *The SAGE handbook of social network analysis* (pp.322–335). SAGE. URL: https://www.researchgate.net/publication/381459074_Social_Support
 19. European Parliament. (2024, April 19). *Teachers: Key to achieving the European education area*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762284/EPRS_BRI\(2024\)762284_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762284/EPRS_BRI(2024)762284_EN.pdf)

Статус статті: Отримано: 09.09.2025 Прийнято: 14.10.2025 Опубліковано: 30.10.2025

Shestakova Kateryna

Candidate of Sociology, Ph.D., Lecturer

Department of Philosophy and Cultural Studies

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

TEACHERS IN STATE SOCIAL POLICY: FROM SOCIAL GUARANTEES TO SOCIAL SUPPORT

Abstract. Teachers in Ukraine represent a large socio-professional group. According to official data from the Ministry of Education of Ukraine, as of March 2023, there were 387,988 thousand teachers in Ukraine. Like in most developed countries of the world, Ukrainian teachers benefit from social guarantees provided by the state. Educational policy is an important component of social policy. Teachers are not a disadvantaged group. Nevertheless, the idea of the “vulnerability” of education workers may seem somewhat exaggerated, because this vulnerability is no greater than in any other professions (with clear requirements and social expectations, such doctors, social workers, rescuers, police officers, etc.). The line between the social guarantees that the state offers to education workers and “vulnerability” (which cannot be eliminated only with the help of social laws) looks quite fragile. Analysis of the socio-economic situation of teachers as a professional group allows us to draw conclusions that the social guarantees offered by the state are insufficient. (Annual paid leave; defined duration of workload; right to advanced training at state expense; housing programs; special retirement procedure for seniority, etc.). Social support should be considered as a resource and value within a network approach, in positive and negative dimensions, considering the role of the state and its connection to social cohesion, integration and capital. When proposing directions for improving social support for teachers, it is worth focusing on increasing the level of wages and social standards, introducing state and municipal housing support programs, developing a system of psychological assistance and prevention of burnout, strengthening the role of trade unions and public organizations in defending the social rights of teachers. The latter direction rather reflects the social maturity and activity of teachers as a socio-professional group, however, it should be recognized that in Ukraine there is a degradation of the idea of the trade union movement as a tool for influencing state policy in the field of social guarantees due to the inefficiency of many primary organizations, the lack of real independence from employers and the administration. Separately, it is necessary to talk about conducting systematic quantitative and qualitative research into the working conditions of teachers, their psychological state, as well as real (those that are possible in war conditions) ways of social support by communities and the state.

Keywords: social policy, social protection, vulnerable groups, social support for teachers, social change.